

5

Dwa kościoły – dwa instrumenty

Two churches – two instruments

Kazimierz Cieplik

ORCID: 0000-0002-3092-7144

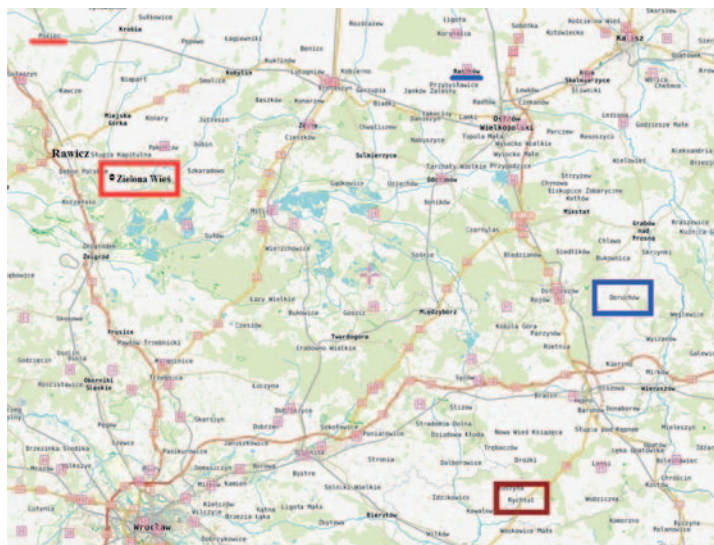
LUBIN

Dwa kościoły – to kościoły parafialne w miejscowościach: Doruchów – pw. św. Stanisława Kostki i Zielona Wieś – pw. św. Floriana, a dwa instrumenty to organy piszczałkowe w tych kościołach i oba pochodzą z warsztatu organmistrzowskiego Szpiglów z Rychtała.

ABSTRACT

This paper describes two churches of a twin-like construction: the first erected in 1890 in Doruchów and the second built 10 years later in Zielona Wieś, based on the same general architectural blueprint. The organs in both churches were constructed alongside the buildings, the first built by Johann Spiegel and the second instrument completed by his sons Karl and Albert, with only minor changes to their father's design. This paper is based on the original records from Doruchów and Zielona Wieś parishes' archives, complete with the author's photographs from the temples and instruments inspection.

17 listopada 2018 r. w Rychtalu miała miejsce promocja mojej książki *Rychtalscy organmistrzowie*. Kiedy zakończyłem prezentację, podszedł do mnie nieznan mi wtedy ksiądz (był nim Ireneusz Powaga, proboszcz doruchowskiej parafii) i zapytał, dlaczego w książce nie ma żadnej informacji o organach znajdujących się w kościele parafialnym w Doruchowie, które zbudował Johann Szpiigel, a on ma komplet dokumentów dotyczących ich budowy. Odpowiedziałem, że wielu organistów z okolic Kępna i Ostrzeszowa twier-

Fot. 1. Na fragmencie mapy Polski zaznaczono trzy miejscowości: Doruchów, pow. Ostrzeszów, Zielona Wieś, pow. Rawicz, w których znajdują się te kościoły i organy, oraz Rychtal, pow. Kępno (do 1920 r. w powiecie Namysłów – Namslau), w którym mieścił się zakład organmistrzowski Johanna Szpiigla i jego synów – Karla i Alberta

Fot. 2. Fronty kościołów

Fot. 4. Kościoły z boku

dziło, że doruchowskie organy nie zbudował żaden z rychtałskich organmistrzów. Po krótkiej rozmowie zostałem zaproszony do Doruchowa. Pojechałem tam 31 lipca 2019 r. Oglądając kościół z zewnątrz, nasunęła mi się myśl: taki sam kościół ja już widziałem w Zielonej Wsi koło Rawicza, a w mojej książce krótko opisałem tylko znajdujące się tam organy (K. Cieplicki 2018: 131-132).

Kiedy wszedłem do kościoła i spojrzałem na prospekt organów, moje zaskoczenie było jeszcze większe – ten prospekt był prawie identyczny jak w Zielonej Wsi, a różnił się kolorem farby, jaką został pomalowany, i kilkoma drobnymi szczegółami.

Na plebanii ks. proboszcz Ireneusz Powaga udostępnił mi stary skoroszyt zszyty lnianą nicią, wypełniony kilkudziesięcioma dokumentami dotyczącymi organów piszczałkowych do budowanego kościoła w Doruchowie. Dokumenty pochodziły z lat 1888–1890 (Arch1). Oprócz pełnej informacji o organach, zawarty jest tam też kilka ważnych informacji o samej budowie kościoła, którą rozpoczęto od pozyskania projektu budowlanego nowej świątyni, a następnie sporządzenia kosztorysu na wykonanie robót budowlanych. Nosi on datę 12 maja 1888 r., a sporządzony został przez Stefana Pawlickiego z Raszkowa k. Ostrowa Wlkp. na kwotę 3750 marek (dalej: M), z którym zawarto umowę na prowadzenie tych robót. Prace rozpoczęto jesienią 1889 r., latem 1890 r. w zadaszonym budynku kościoła położono tynki, a jesienią odprawiono pierwsze nabożeństwo. Ostatecznie budowę i wyposażenie kościoła zakończono w 1892 r. Dwa poprzednie kościoły w Doruchowie były drewniane i oba się spaliły. Ostatni z nich, zbudowany w 1764 r., spalił się w całości 29 lipca 1869 r., a liturgię aż do 1890 r.

Fot. 4. Kościół w Doruchowie, widok nawy z prospektem organów

Fot. 5. Nawy główne obu kościołów: po lewej w Doruchowie, po prawej w Zielonej Wsi

Fot. 6. Prospekty organów

sprawowano w tymczasowej kaplicy. Kościół o trzech nawach, z cegły klinkierowej, wzniesiono na planie prostokąta w stylu eklektycznym z elementami neogotyckimi, neoromańskimi i klasycystycznymi. Każda nawa nakryta jest ozdobnym drewnianym stropem. Chór muzyczny, wykonany z drewna, wsparty jest na ścianach bocznych głównej nawy i dwóch parach połączonych ze sobą drewnianych słupów.

W zbiorze dokumentów znajdują się m.in. cztery listy napisane po polsku przez Jana Szpigla, skierowane do ks. Józefa Szczepańskiego – ówczesnego proboszcza parafii. W tym miejscu trzeba dodać, że Johann Szpigel uczył się w szkole czytać i pisać tylko po niemiecku, choć na co dzień używał języka polskiego, a właściwie miejscowej śląskiej gwary. Czytać i pisać po polsku nauczył się sam, o czym świadczy m.in. zdanie z listu napisanego 9 lipca 1895 r. do przeora zakonu paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie: „przeprzam wszelkie omyłki mego pisania, gdy nie jestem popolsku uczony pisać”. W pismach pisanych po polsku używał polskiej formy swego imienia i nazwiska: „Jan Szpigel Organmistrz”, natomiast w dokumentach pisanych

po niemiecku – *JJ. Spiegel Orgelbaumeister (Johann Julius Spiegel)*. W niniejszym opracowaniu użyto polskiej formy imienia i nazwiska tego organmistrza.

Nie ulega wątpliwości, że między ks. Józefem Szczepańskim a Janem Szpiglem doszło do spotkania i wstępnych uzgodnień w sprawie nowych organów w styczniu 1890 r.

Do pierwszego listu, z 23 lutego 1890 r., Jan Szpigel załączył ofertę datowaną 19 lutego 1890 r. W liście prosi o szybkie podjęcie decyzji: „(...) i proszę unieźniej mnie łaskawie zawiadomic jeżeli się Kościelny Dozor na ten kosztorysz zgodzi, to bym zarazem kontrakt tu napisał i go przysłał – jest mnie to zaraz koniecznie potrzebne, bo mam do polskiej budowę nowych organ przyjac, a zyczonem razie bym w tym roku już nieprzyją, dopiero w drugim roku”.

Załączony szczegółowy kosztorys napisany jest na czterech stronach dwóch kart papieru po niemiecku na organy systemu mechanicznego o 12 głosach: 9 w manuale i 3 w pedale, z wiatrownicami klapowo-zasuwowymi, do którego załączył rysunek prospektu.

Dyspozycja głosów w manuale: 1. Principal 8', 2. Flaute 8', 3. Salicet 8', 4. Gemshorn 8', 5. Aeoline 8', 6. Spitzflöte 4', 7. Octave 4', 8. Quinte 2 2/3, 9. Mixtur 2'; w pedale: 1. Violon 16', 2. Subbas 16', 3. Principalbass 8'.

+++
 Rychtal dnia 23^{go} Lutego 90.

Wielmożnemu Księdzu Proboszczowi,

przeglądanie posyłam uniesienia kosztorysu i rysu.
 nek do wybudowania nowych organ dla tamtejsze.
 go kościoła i prozę uniesienia moie Takżewie
 zawiadomic jeżeli się Kościelny Duxor na ten
 kosztorys zgodzi, to bym zarazem kontrakt
 ku na pisat i go przystal - jest moie to zaraz
 koniecznie potrzebne, bo mam do polskiej budo
 wę nowych organ przyjac w tym samym roku
 bym tem rok już nieprzyję. Dopiero w drugim
 roku.

Naj więkzem ustanowieniem pozostaje

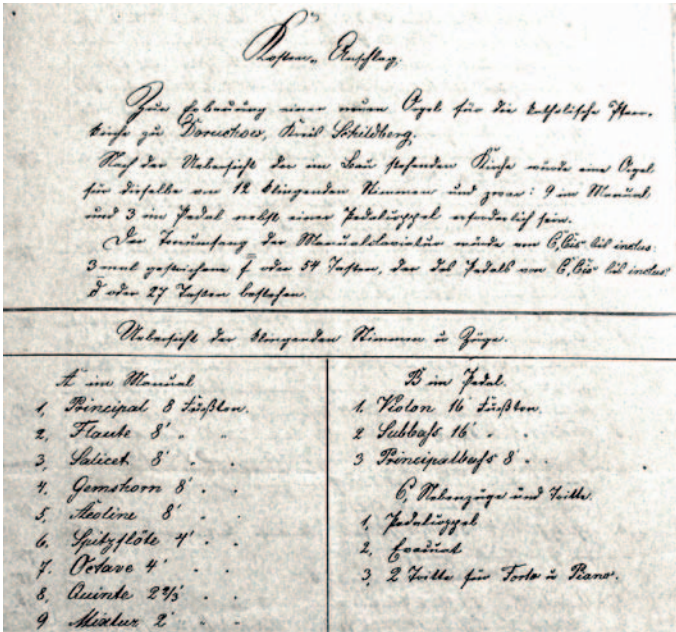
Wielom Ks Proboszczowi

uniesiony
 Jan Szpigiel, organmistrz

Fot. 7. List z 23 lutego 1890 r. do ks. proboszcza w Doruchowie w sprawie kosztorysu na organy

Skala tonowa manuału: C-f³ – 54 klawisze, a pedału: C-d¹ – 27 klawiszy. Kopulacja manuału do pedału i dwie stałe kombinacje: piano i forte realizowane są nożnie drewnianymi pedałami. Końcówki manubrii są wykonane z białej miśnieńskiej porcelany.

Koszt budowy tego instrumentu wycenił na 2402 M, w tym: piszczałki (675 szt.) – 1235 M, obudowa z prospektem – 340 M (o wymiarach: szerokość 3,1 m, głębokość 1,95 m, wysokość prospektu w najwyższym punkcie 4,7 m [pomiar dokonany przez autora artykułu]), wiatrownica manuału – 150 M, pedału – 70 M, miech o wymiarach 1,4 m x 1,4 m – 130 M.

Fot. 8. Fragment pierwszej strony kosztorysu

Fot. 9. Rysunek prospektu

12 maja 1890 r. Jan Szpigel sporządził w języku niemieckim kontrakt na jednej kartce papieru w dwóch egzemplarzach, w którym zobowiązuje się zbudować do końca tego roku nowe organy za sumę 2400 M i udziela na nie pięcioletniej gwarancji. Parafia zobowiązana jest do nieodpłatnego zapewnienia furmanek do transportu gotowych części organów z Rychtała do Doruchowa (42 km). Na czas montażu organów w kościele parafia na okres trzech tygodni ma zapewnić we własnym zakresie i na swój koszt kwatery i wyżywienie dla organmistrza i dwóch jego pomocników. Przedstawił korzystne dla parafii warunki płatności w ratach:

1. W chwili, kiedy gotowe części organów znajdują się w kościele w Doruchowie – 300 M.
2. Po zainstalowaniu organów i odbiorze przez rzeczoznawcę – 1200 M.
3. Po roku użytkowania – 600 M.
4. Po dwóch kolejnych latach – 300 M.

Kontrakt był załącznikiem do pisma przewodniego, którego treść w całości cytuję w oryginale: „Rychtał dnia 13-go Maja 1890. Wielmożnemu Księdzu Proboszczowi przyłącznie pożyłam unizeniej zyczony Kontrakt do wypełnienia łaskawego – co by moze Wielebnemu Ks. Proboszczowi nie gustowało moze dla wypłaty to niech Ks. Dobrodziej nie ma kłopotu. Organ dla tamtejszego Kościoła jusjest przy okazij dawno w robotczje. Największem

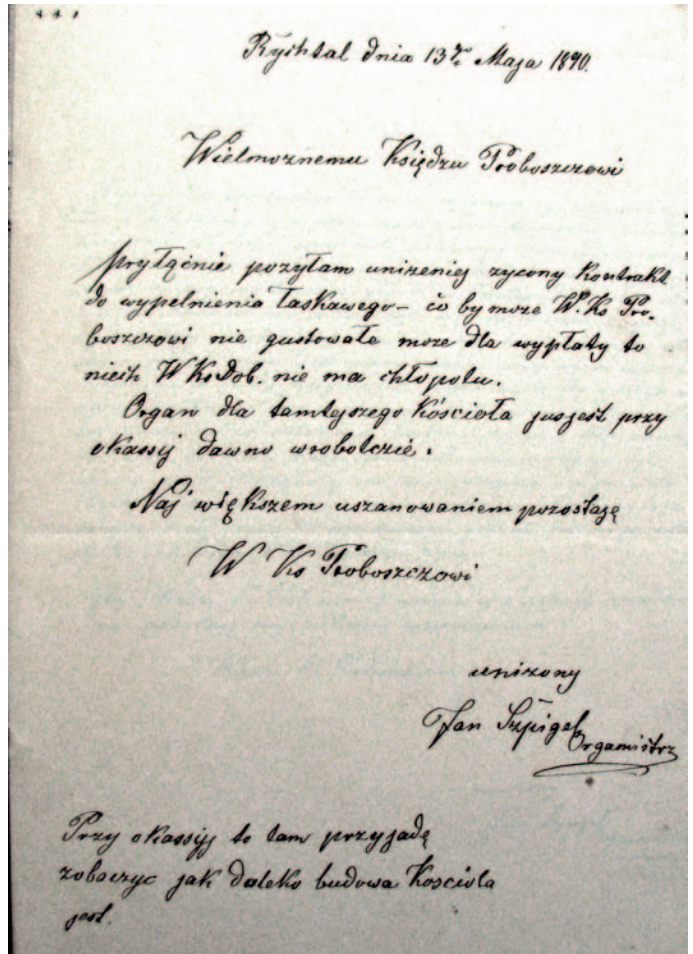
uszanowaniem pozostają W. Ks. Proboszczowi unizony Jan Szpigel Organmistrz”. Poniżej dopisek: „przy okassy to tam przyjadę zobaczyć jak daleko budowa Kościoła jest”.

7 lipca 1890 r., w poniedziałek, Jan Szpigel wystosował do proboszcza w Doruchowie pismo jako odpowiedź na list od niego, w którym proboszcz prosił o spotkanie w sprawie organów. Szpigel pisze w nim, że w ubiegłą sobotę wybrał się do Doruchowa, aby osobiście się porozumieć, ale nie zastał go w domu. Jest zaskoczony tak szybkim postępowaniem przy budowie kościoła, że już w lipcu można by organy ustawiać. Jednak ze względu na czas, jaki jest potrzebny do wyschnięcia tynków wewnątrz kościoła, prosi o pismo z parafii w tej sprawie w połowie października. Wspomina też, że sporządzając kosztorys i kontrakt na organy oraz ich koszt 2402 M, uwzględnił następującą okoliczność: „Ja w Kostoryze bardzo usgledniol, ze parafia jest uboga i Kościół ymsie

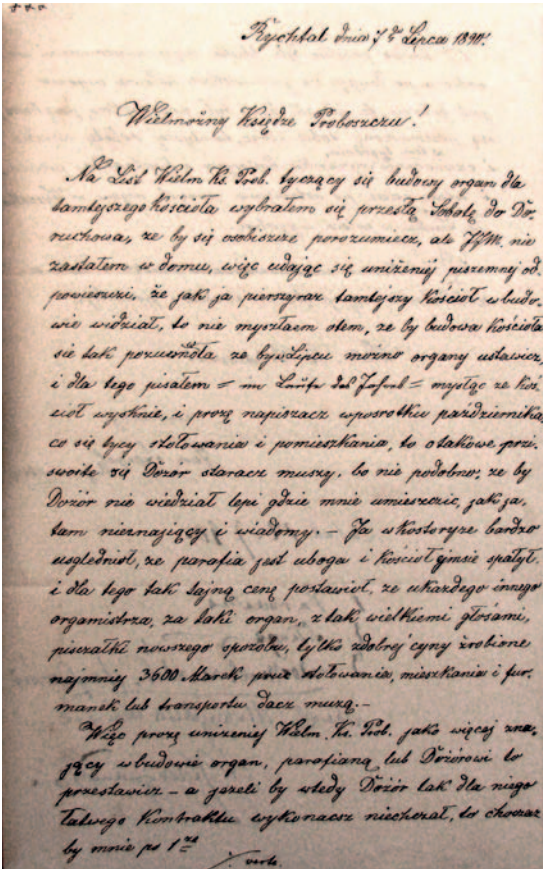
spalył i dla tego tak fajną cenę postawioł, ze u każdego innego organmistrza, za taki organ, z tak wielkimi głosami, piszczalki nowszego spozobu, tylko z dobrej cyny zrobione najmniej 3.600 Marek pruc stołowania, mieszkania i furmanek lub transportu dacz muszą”.

Dalej pisał, że gdyby Dozór Kościelny tego kontraktu wykonać nie chciał, to, po pierwsze, byłoby mu bardzo przykro przerwać prace przy w większej części wykonanych już organach, po drugie, prosić o zwrot rysunku, kosztorysu i kontraktu: „i wtem razie po ustawieniu organ w Wysocku do Łasku w polsce wyjechać”. U dołu dopisek: „Zalat. 12.7.90. 1. Furmanki 2. Stancya 3.- 30 Marek za stoł. (trzydzieści Marek) dla wszystkich robotników – X. J. Szczepański”.

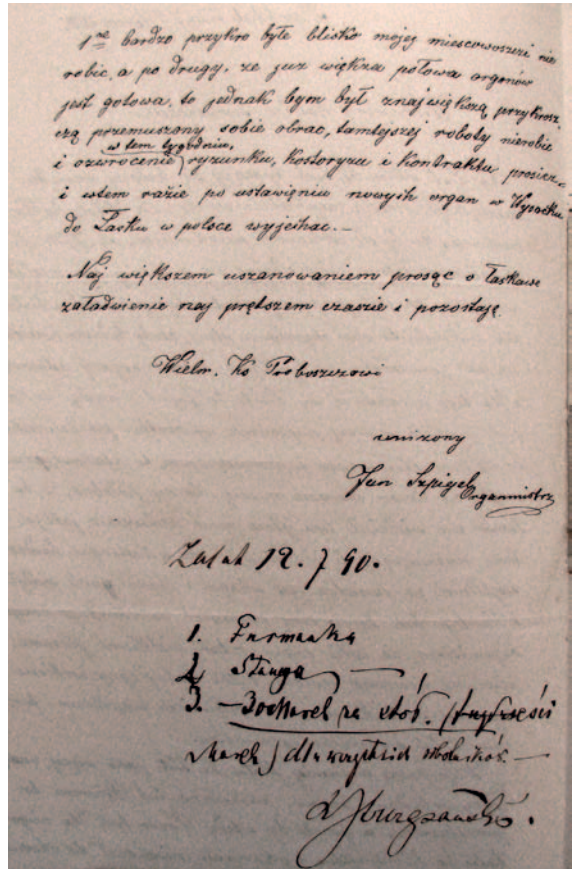
Ks. Józef Szczepański na ten list odpisał następująco (cyt. z zachowanego brudnopisu): „Panu Radzcy Budowniczem Organ. Na ostatni list z dnia 7 lipca r. b. uprzejmie

Fot. 10. Pismo do kontraktu na budowę nowych organów

Fot. 11. Trzeci list w sprawie postępu prac budowlanych i warunków bytowych w czasie montażu organów w kościele (s.1)

Fot. 12. Druga strona listu

odpowiadam co następuje: 1. organ żądany 1 października 2. o stancję postara się dozór (kościelny), stół może tylko dostać Pan sam i to u mnie. Dla reszty robotników za stół wynagrodzenie 30 marek dla wszystkich razem. Wiem że nigdzie dozory kucharzy ani kucharek nie mają, aby te osobno dla rzemieślników kościelnych gotowały. Furmanki potrzebne pošlemy po organy”.

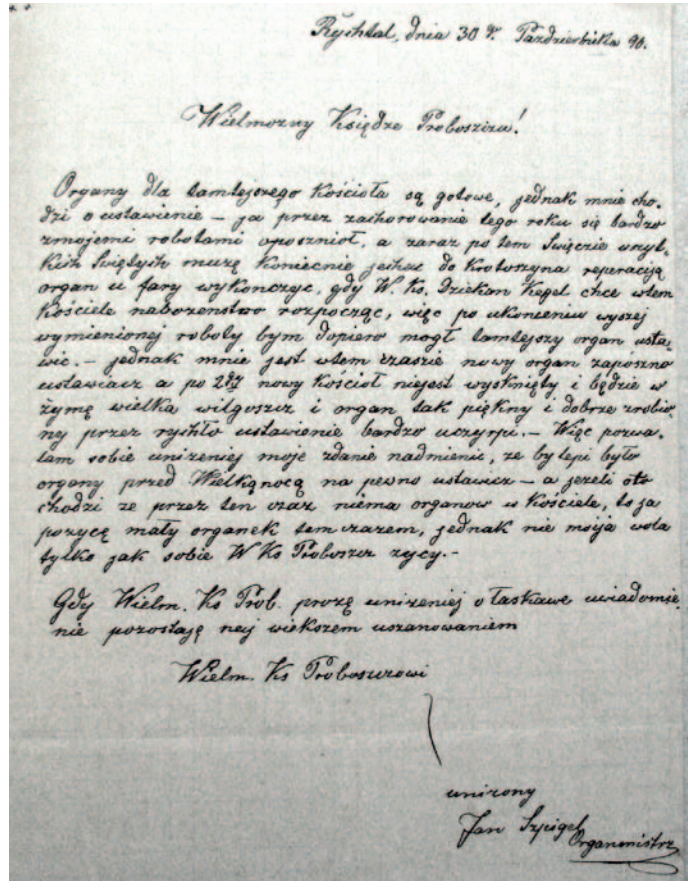
Dodam, że dziesięciogłosowe organy Jana Szpigla w Wysocku Wielkim zostały odebrane przez rzeczoznawcę 13 sierpnia 1890 r. (L. Czacharowski 2000: 284); dla porównania kosztów: dziewięciogłosowe organy wykonane przez Jana Szpigla dla kościoła pw. św. Michała w Gnieźnie we wrześniu 1896 r. kosztowały 2823 M (Arch2).

W ostatnim liście, noszącym datę 30 października 1890 r., Jan Szpigiel napisał, że organy dla tamtejszego kościoła są gotowe, jednak jest problem z ich ustawieniem w świątyni. Z powodu jego choroby wystąpiły opóźnienia w pracy zakładu. Zaraz po Wszystkich Świętych musi koniecznie pojechać do Krotoszyna dokończyć reperacji organów w tamtejszej farze,

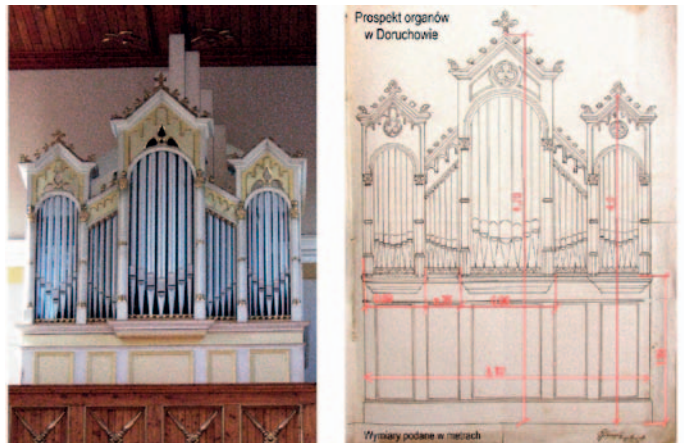
więc organy w Doruchowie mógłby ustawić dopiero po wykonaniu tamtej pracy. Mury i tynki nie są jeszcze całkowicie wyschnięte, a w zimie w kościele będzie dużo wilgoci, co bardzo źle wpływałoby na wstawione w tym czasie organy. Sugeruje nowe organy zainstalować w następnym roku przed Wielkanocą, a do chwili ich uruchomienia nieodpłatnie wypożyczy „mały organek”. Decyzję w tej kwestii zostawia ks. proboszczowi i prosi o informację o podjętej decyzji. Organy zostały postawione wiosną 1891 r.

Dotychczas instrument przeszedł kilka drobnych napraw, a ostatni raz był strojony w 2008 r. Choć obecnie nie stroi, jest używany w liturgii. Wymaga wymiany nieszczelnych kanałów powietrznych, dokładnego oczyszczenia, zabezpieczenia środkami chemicznymi przed żerującymi w kilku miejscach drewnojadami, intonacji i strojenia.

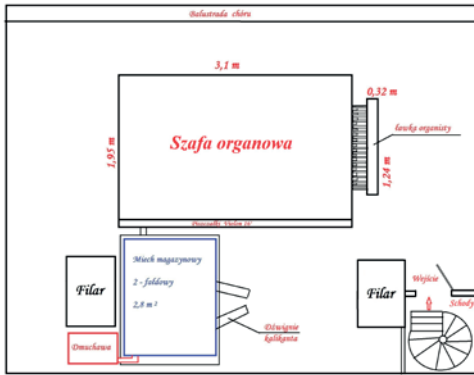
Ostatnią, bardzo ważną informacją jest fakt, że instrument do dziś przetrwał w całości bez jakiegokolwiek ingerencji w jego strukturę brzmieniową, a elementy składowe są w ogólnie niezłym stanie.

Fot.13. Czwarty list

Fot.14. Porównanie prospektu z rysunkiem

Fot. 15. Rysunek chóru muzycznego

Fot. 16. Stół gry

Fot. 17. Klawiatura pedału z dźwigniami Piano i Forte

Fot. 19. Oryginalne żelwne ciężarki i dźwignia zaworu przepiętnia miecha

Fot. 18. Obudowa miecha z dźwigniami kalikanta

Fot. 20. Piszczalki głosu Violon 16'

Fot. 21. Wałki skrętnie i abstrakty manuatu

Fot. 22. Wiatrownica manuatu z piszczałkami

Fot. 23. Wiatrownica pedatu

Przedstawiam drugi kościół i organy w nim się znajdujące. W Zielonej Wsi nie było nigdy kościoła, a miejscowość należała do parafii w Golejewku odległej o prawie 10 km. Był tam drewniany kościół, który w 1887 r. był w tak katastrofalnym stanie, że władze pruskie nakazały jego rozbiórkę i zbudowanie nowego, murowanego kościoła, którego koszty budowy mieli ponieść wierni mieszkający w miejscowościach, które do tej parafii należały. Dzięki inicjatywie Karola Dykto – gospodarza w Zielonej Wsi, jej mieszkańcy i z kilku najbliższych miejscowości postarali się w 1897 r. – nie bez trudności – o zgodę na budowę własnej świątyni.

Fot. 24. Kościół w Zielonej Wsi (fot. Marek Duda, 2020)

Według ustnych przekazów zanim zdecydowano się na określony projekt kościoła, do Doruchowa wybrała się kilkusobowa delegacja z miejscowości, które miały tworzyć nową parafię, aby obejrzeć tamtejszy nowy kościół, a przy okazji organy. Nie jest mi wiadome, w jaki sposób inicjatorzy budowy kościoła w Zielonej Wsi weszli w posiadanie dokumentacji technicznej kościoła w Doruchowie. Budowniczowie zaoszczędzili wiele pieniędzy, nie musząc płacić za tę dokumentację. Zapłacili tylko za zlecone przeprojektowanie samego hełmu wieży kościoła, przystosowując go do zamontowania tam zegara, a nad głównym wejściem dodano niewielki portal. Zachował się główny rysunek (znajduje się w parafialnym archiwum), na którym znajduje się napis: *Enwurf zu der katholische Kirche in Gründorf Kr. Rawitsch* (Projekt dla kościoła katolickiego w Zielonej Wsi pow. Rawicz), a w dolnym prawym rogu za obramowaniem: *zum kostenanschlage vom 15 Januar 1898 Charaszkievicz Maurer u. Zimmermeister* (do kosztorysu z 15 stycznia 1898 r. Charaszkievicz – mistrz murarski i ciesielski).

Fot. 25. Rysunek budowlany kościoła

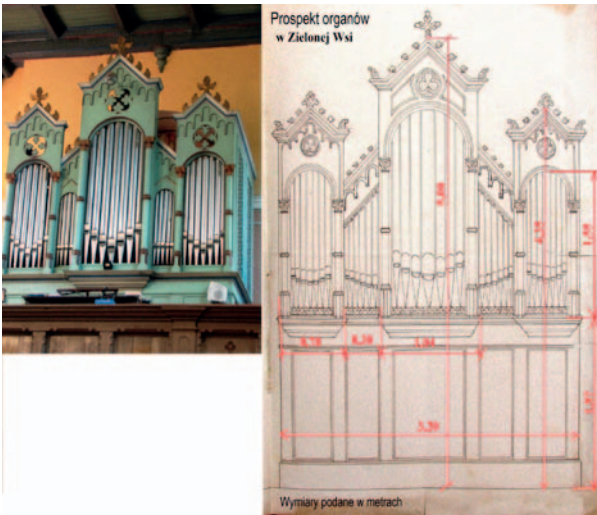
W kwietniu 1899 r. rozpoczęto budowę świątyni, którą kierował mistrz budowlany Stanisław Charaszkiwicz z Ponieca. Już pod koniec 1900 r. zostało tam odprawione pierwsze nabożeństwo.

Poczyniono też starania o organy do tego kościoła i zwrócono się w tej sprawie do organmistrza Johanna Szpigła z Rychtała. Z uwagi na wypadek, któremu on uległ w 1896 r., nie mógł osobiście podjąć się tego zadania. Podjęli je jego synowie – Karl i Albert, którzy byli właścicielami firmy. Wczesną wiosną 1901 r. bracia Szpigłowie wstawili tam dwunastogłosowe organy systemu mechanicznego z wiatrownicami stożkowymi. Również ci budowniczowie znacznie ułatwili sobie pracę – po prostu skorzystali z rysunku prospektu, który ich ojciec 10 lat wcześniej wykonał dla kościoła w Doruchowie, a dyspozycję głosową tego instrumentu nieco zmienili. Nieznany jest koszt budowy tego instrumentu. W parafii nie zachowały się żadne dokumenty dotyczące jego budowy.

Wolno stojący kontuar z dwoma manualami i pedałem ustawili przed prospektem, przodem do ołtarza. Pierwszy manual miał 6 głosów, drugi – 3 i pedał – 3, natomiast skala tonowa manualów wynosiła C-f³, a pedału – C-d¹. Szafa organowa ma wymiary 3,2 x 2,1 m, a prospekt w najwyższym punkcie 5 m (ogłędziny instrumentu i pomiary szafy organowej wykonane zostały przez autora artykułu).

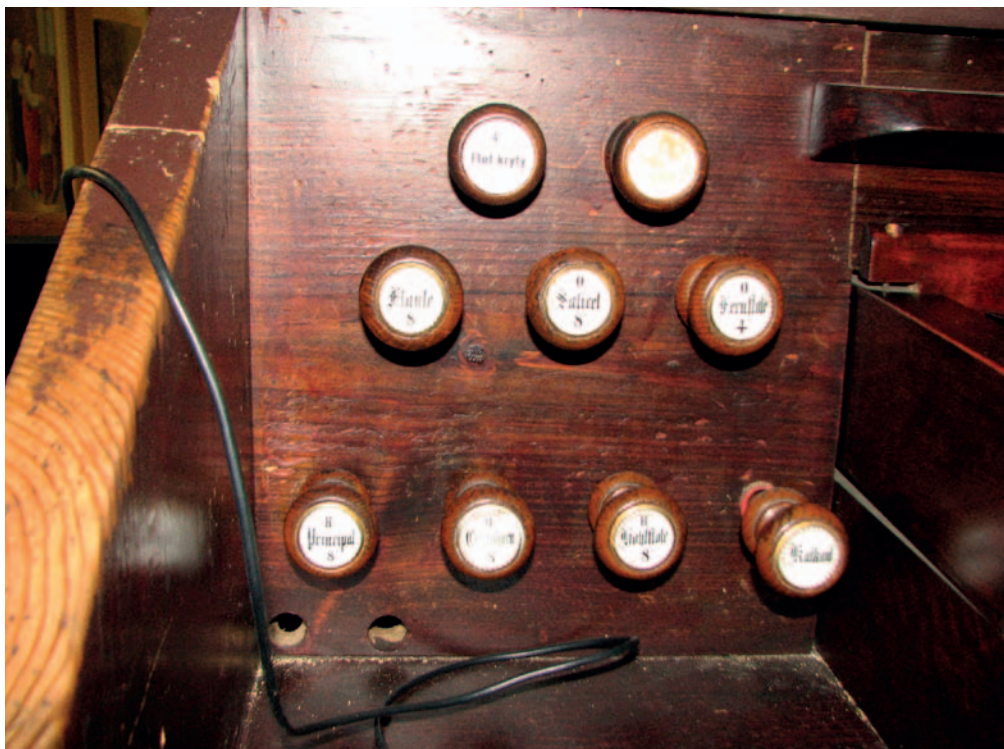
Fot. 26. Nawa główna kościoła w Zielonej Wsi

Fot. 27. Porównanie prospektu z rysunkiem

Fot. 28. Kontuar

Fot. 29. Manubria rejestrów z lewej strony kontuaru

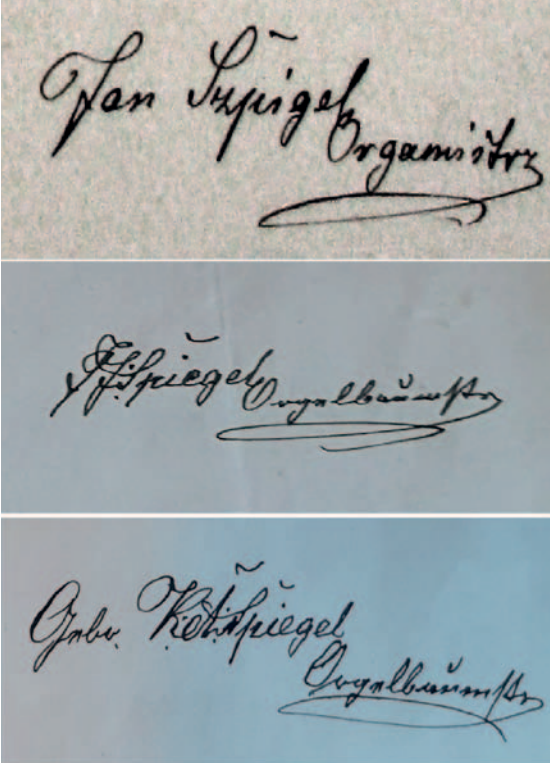
Fot. 30. Wałki skrętne i abstrakty manualów I i II

Fot. 31. Piszczalki na wiatrownicach I i II manualu

Fot. 32. Piszczalki pedału (w czerwonym prostokącie widoczne piszczalki IV wiatrownicy stojącej nad miechem)

Fot. 33. Wzory podpisów Spiegłów: Jana Szpigla w dokumentach pisanych po polsku, środkowy – w pismach pisanych w języku niemieckim, dolny – braci Karla i Alberta Spiegłów (ten pochodzi z dokumentów niezwiązanych z Zieloną Wsią)

Dyspozycja głosów była prawie taka sama, jak w Doruchowie: w miejsce Aeoline 8' wstawili Hohflöte 8', w miejsce Violon 16' – Subbas 16', a w miejsce Spitzflet 4' – Fernflet 4'.

Dodatkowe urządzenia to stałe kombinacje: Piano i Forte oraz kopulacje manualów i pedału realizowane stopą mosiężnymi pedałami.

W latach 60. ubiegłego wieku dokonano rozbudowy tych organów poprzez wstawienie czwartej wiatrownicy, na której ustawiono piszczalki głosów: Flet kryty 4', Blok flet 2' i Piccolo 1', które połączono z kontuarem w II manule za pomocą traktury pneumatycznej. Wymieniono również miech magazynowy na pływakowy i zainstalowano elektryczną dmuchawę.

Pod miechem pływakowym zainstalowano pojedynczy czerpak powietrza z jedną dźwignią do kalikowania – niezbędne w przypadku awarii urządzeń elektrycznych lub braku zasilania.

Według informacji uzyskanych od miejscowego organisty i kościelnego w 2004 r. firma Ryszarda Polcyna z Poznania przeprowadziła gruntowny remont instrumentu i zainstalowała cichobieżną dmuchawę. W chwili obecnej jest pilna potrzeba wykonania zabezpieczenia środkami chemicznymi kontuaru i niektórych piszczałek przed drewnojadami, oczyszczenia wnętrza szafy organowej, regulacji klawiatur manualowych, intonacji i strojenia.

Ocena zjawiska

Bliźniaczo podobne do siebie kościoły i znajdujące się w nich organy występują w Polsce bardzo rzadko. Budowa kościołów i organów w opisanych małych miejscowościach ściśle związana była z dużym obciążeniem finansowym miejscowej ludności, w większości biednej. Koszty budowy starano się zminimalizować wkładem własnej, fizycznej pracy – przy kopaniu fundamentów, stawianiu murów, transportu materiałów i wszelkich pracach pomocniczych. W Zielonej Wsi, celem obniżenia kosztów, w pierwszej kolejności skorzystano (po niewielkiej adaptacji) z istniejącego projektu budynku kościoła. Zamówiono również w warsztacie Szpiglów organy wg sprawdzonego w Doruchowie projektu, co też obniżyło koszty całej inwestycji.

Autorowi artykułu znany jest z osobistych oględzin inny przykład bliźniaczych kościołów, zbudowanych w stylu neogotyckim: w Barcinie nad Notecią, w latach 1900–1901, i w Solcu Wlkp., powiat Środa Wlkp., w latach 1906–1908. Autorem projektu kościołów był architekt z Poznania, Heliodor Matejko (1847–1910). W obu tych kościołach organy zbudował kontynuator warsztatu Szpiglów, organmistrz Joseph Bach z Rychtała: w Solcu w 1909 r. – 15 głosów, a w Barcinie w 1926 r. – 17 głosów (wcześniej były tam organy przeniesione ze starego kościoła). Oba instrumenty różnią się jednak wielkością prospektów, architekturą i liczbą głosów.

BIBLIOGRAPHY

Arch1: Archiwum parafii pw. św. Stanisława Kostki w Doruchowie,teczka dokumentów z napisem: *Akta dotycz. Organ 1889/1890*, bez sygn.

Arch2: Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu, akta parafii pw. św. Michała w Gnieźnie, sygn. AP 47/66, pokwitowanie na kwotę 2823 M za zbudowane nowe organy w kościele pw. św. Michała w Gnieźnie wystawione przez braci K. i A. Szpiglów 3 marca 1903 r.

Archiwum parafii pw. św. Floriana w Zielonej Wsi,teczka z rysunkiem kościoła, bez sygn.

CIEPLIK K. (2018). *Rychtałscy organmistrzowie*. Lubin – Kępno: Towarzystwo Miłośników Ziemi Kępińskiej.

CZACHAROWSKI L. (2000). *Organmistrzowie śląscy i śląskie firmy organowe działające w Wielkim Księstwie Poznańskim*: GEMBAŁSKI J. (ed.), *Organ na Śląsku II*, Katowice: Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego.

SUMMARY

After the original, whole wooden Doruchów church of 1764 fell victim to the fire on July 29th 1869, the parish board decided to erect a new, whole-brick church. Yet it was only in the beginning of 1888 when the design was ready and the budget estimate of Marks 3,750,- was delivered by Stefan Pawlicki of Raszaków (Ostrów Wielkopolski county), the master mason-bricklayer/carpenter and the primary constructor for this project. The construction began in the fall of 1889 and proceeded quickly. The first celebration was held in the new temple already in October, 1890. According to many preserved records, already in February that year, on request by Doruchów parson Rev. Józef Szczepański, Johann Spiegel prepared a Marks 2,402,- quotation, for a 12 voice organ for the new church. The instrument was ready by October 1890, but due to the long drying time of the plasterwork, the organs were only placed in the church in the spring of 1891.

In the same period, at the village of Zielona Wieś, there was no church at all and the people were forced to attend the services at the parish church located some 10 km and a very poor technical state. So poor in fact that the Prussian authorities requested the building to be taken down in 1887. The new, whole-brick church to be erected instead was to be financed by all people of the parish, to the discontent of the Zielona Wieś. Hence, an initiative was taken by Karol Dykto to build an own, local church. In order to keep the cost low, the plan was to re-use the blueprint of the Doruchów church building and organs. After the Doruchów site visit, it was decided to put this plan to work with only minor changes. This included a modification of the church belfry to include a clock and a small portal above the main entrance. The construction works began in April of 1899 under the guidance of the master mason-bricklayer/carpenter and the primary constructor Stanisław Charaszkiwicz of Poniec (Rawicz county). The church was ready by the end of 1900. In 1901, based on the 1890 Doruchów instrument design (yet with some changes in the disposition of three voices in one foot number range), Karl and Albert Spiegel constructed and installed at Zielona Wieś church the new organs. Hence completing the story of near-identical twin churches and organs at Doruchow and Zielona Wieś.

Słowa kluczowe/Keywords:

kościoty • organy • Doruchów • Zielona Wieś • Spiegel (Szpigel)
Churches • organs • Doruchów • Zielona Wieś • Spiegel family

Kazimierz Cieplik – born 1947 in Kepno (Poland), graduated as mechanical technician from Lotnicze Zakłady Naukowe in Wrocław. Since 1970 he started working at KGHM ZANAM in Polkowice, the main producer machinery and overhaul services supplier for the KGHM Polska Miedź. Throughout the last 15 years of his career until his retirement in 2014, he worked as Technology Division Manager. He is of the Silesian Genealogical Society with the seat in Wrocław. As an passionate pipe organ and organ music he paid specific attention to this page of the history of his home region, publishing in 2018 the book *Rychtalscy organmistrzowie*.

[e-mail: kazimierz.cieplik@o2.pl](mailto:kazimierz.cieplik@o2.pl)